

СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ТА МЕТОДИКИ ЇЇ ДОСЛІДЖЕННЯ

І. В. Кушнір, В. Є. Болгов

Анотація. Представлене наукове дослідження присвячено розкриттю сутності фінансової безпеки підприємства в сучасних економічних умовах. Визначено її зміст та виявлено проблеми, що створюють перешкоди позитивним результатам функціонування та розвитку підприємства. Обґрунтовано значущість ролі фінансової безпеки підприємства у формуванні комплексного поняття «економічна безпека підприємства». Доведено, що економічна безпека підприємницької діяльності є базовою компонентою мікрорівня, яка зумовлює й визначає економічну безпеку регіонів, галузей та держави загалом. Сформульовано авторське бачення підходів до розуміння сутності поняття «безпека».

Ключові слова: економічна безпека підприємства, фінансова безпека, підприємство, методика.

Вступ. У сучасних умовах розвитку економічних відносин здійснення підприємницької діяльності є надзвичайно складною та ризикованою справою, тому потребує від суб'єктів ведення господарської діяльності створення ефективної політики щодо управління з метою визначення відповідної стратегії, що дасть змогу розвиватися підприємству в майбутньому, а також пошуку інструментів та конкурентних переваг, які зможуть реагувати на зміни у зовнішньому середовищі. Поняття «фінансова безпека підприємства» має враховувати сутність фінансової безпеки держави, адже це впливає на стан розвитку фінансово-кредитної сфери. Цей стан характеризується збалансованістю й якістю фінансових інструментів, достатнім обсягом фінансових ресурсів, технологій і послуг, стійкістю до внутрішніх та зовнішніх чинників, а також створенням конкурентоспроможних товарів та послуг, які необхідні суб'єктам господарювання й населенню [1, с. 112]. Сьогодні фінансово-економічна ситуація в Україні вимагає динамічного зростання ролі управління діяльністю підприємства та визначення важливих кроків із боку керівництва. Такі умови зумовлені тим, що саме ефективний розвиток підприємства, стан операційної та інвестиційної діяльності, впровадження інновацій, постійна модернізація оснащення впливають на оновлення продукції, а отже, – на фінансову безпеку підприємства і держави.

Економічна безпека підприємства є складною системою, в основі якої перебуває його фінансова безпека. У системі економічних інтересів підприємства найбільш значущим є його стабільне функціонування, що забезпечується стійким фінансовим станом, збільшенням прибутку та подальшим розвитком його діяльності. Своєчасне діагностування зовнішніх та внутрішніх загроз для нівелювання їх негативного впливу забезпечується використанням оцінки рівня фінансової безпеки підприємства як основного елемента економічної безпеки.

Концептуальні підходи до визначення місця фінансової безпеки підприємства як основного елемента економічної безпеки досліджували такі науковці: О. І. Абакуменко, І. О. Ахновська, О. С. Дубинська, В. С. Дяченко, О. В. Калмиков, Т. О. Меліхова, Н. С. Ситник, М. М. Швець та інші.

Метою роботи є визначення сутності фінансової безпеки підприємства та методики її оцінки.

Основний розділ. У сучасній науковій літературі поняття «економічна безпека підприємства» досить часто виводять безпосередньо з більш загальної категорії «безпека» (переклад з грецької означає «володіти ситуацією»). У спеціальній літературі наводиться визначення безпеки як стану, за якого будь-який об'єкт перебуває у позиції надійної захищеності і не піддається негативному впливу будь-яких факторів. У широкому науковому сенсі безпека розуміється як захищеність природно-фізіологічних, соціально-економічних, ідеально-духовних і ситуативних потреб ресурсів, технологій, інформації та моральних ідеалів, необхідних для життєдіяльності та розвитку населення.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що нині не існує єдиного визначення категорії «безпека». Так, вона визначається як стан об'єкта, властивість системи, здатність об'єкта, гарантія і необхідна умова тощо (рис. 1):

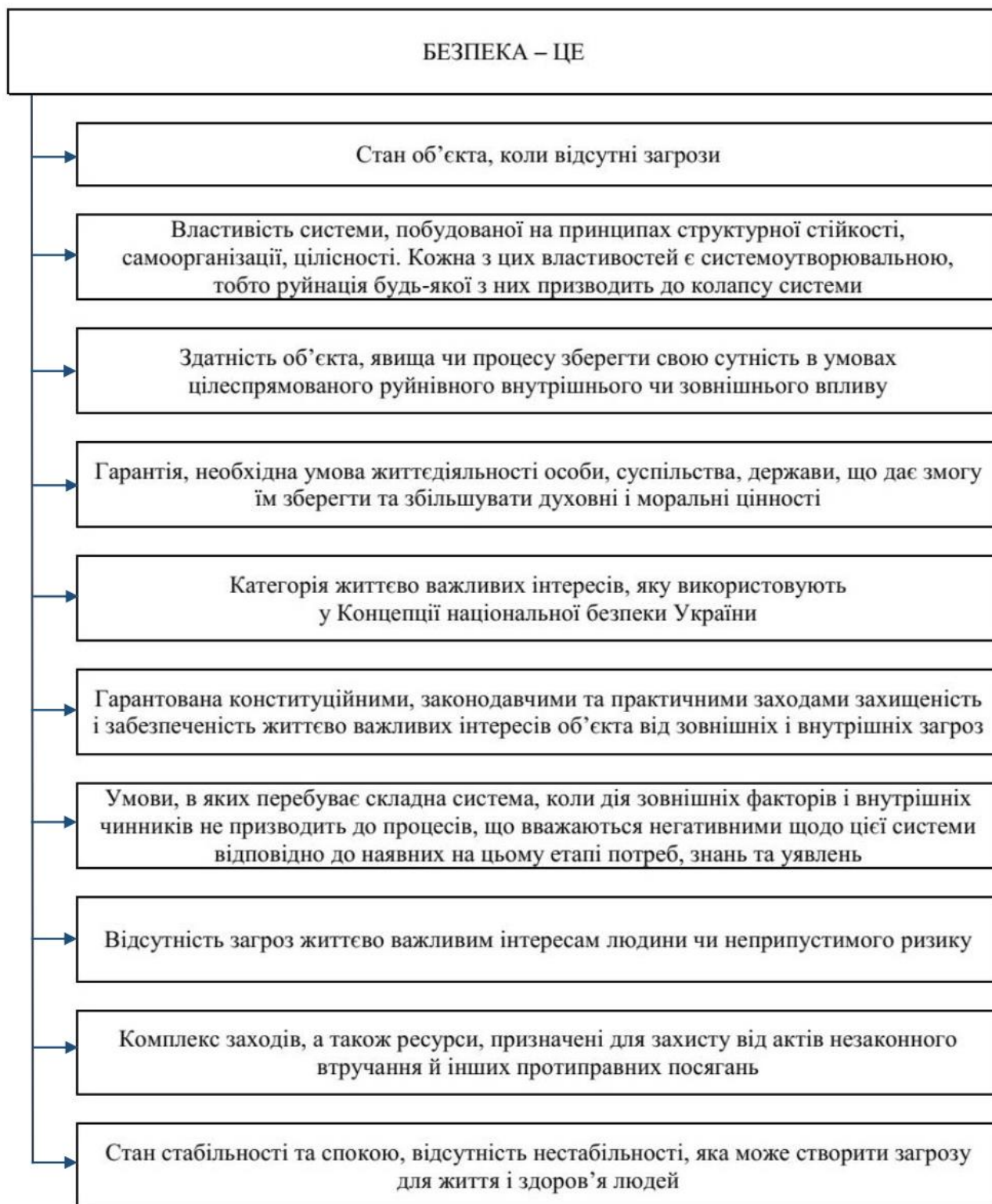

Рис. 1 – Підходи до сутності поняття «безпека»

Джерело: сформовано авторами

До того ж безпеку розуміють як такі умови, в яких перебуває складна система, коли дія зовнішніх факторів і внутрішніх чинників не призводить до процесів, що вважаються негативними стосовно цієї складної системи відповідно до наявних на цьому етапі потреб, знань та уявлень. Безпека є однією з основних людських потреб, тобто дуже важливою для суспільства. Почуття безпеки повинно бути пов'язане зі станом миру, відсутністю страху. Інформаційна безпека у дослідженнях зосереджується на визначенні стану загроз для пристроїв, систем, сегментів руху і заходів інформаційного забезпечення, а також імовірності виникнення загроз

для них. Для кожного суспільства питання безпеки є одним з основних вимірів його способу мислення про соціальну реальність. Безпека є державним завданням, що полягає у відсутності загроз, які суб'єктивно сприймаються окремими особами і групами. Це означає, що безпека складається з двох елементів: об'єктивного і суб'єктивного.

Сучасні умови господарювання пред'являють усе більш жорсткі вимоги до забезпечення економічної безпеки підприємства. Насамперед це пов'язано з умовами функціонування сучасних підприємств, які визначаються як нестабільні. Мінливість можна визначити як систематичну зміну умов господарювання, що призводить до появи і впровадження нових умов управління і виробництва, розподілу і обміну, і внаслідок цього – до зміни ефективності функціонування суб'єктів господарювання.

Економічна безпека підприємства як багатогранне поняття поєднує в собі зовнішні та внутрішні елементи, чим здійснює вплив одночасно на декілька складників економічної безпеки. Варто зазначити, що всі складники економічної безпеки, безперечно, взаємопов'язані між собою, і так чи інакше впливають один на одного (рис. 2):

Рис. 2 – Складники економічної безпеки

Джерело: сформовано авторами

Визначенню поняття економічної безпеки підприємства присвячено багато наукових публікацій. Проте практично всі вони мають один і той самий недолік: у них відсутні більш-менш логічні та чіткі визначення досліджуваного феномену, тобто феномену економічної безпеки підприємства.

Неможливо забезпечити стабільний розвиток підприємства без розробки стратегії та її впровадження. До того ж діяльність будь-якого суб'єкта ринкової економіки буде успішна тільки за умов стабільного фінансового стану [2, с. 84]. Це в сучасній економіці досягається шляхом формування ефективної системи фінансової безпеки підприємства. Поняття фінансової безпеки ґрунтується на грамотній стратегії розвитку в умовах зовнішніх і внутрішніх загроз, урахуванні фінансової невизначеності, змін мікроекономічного характеру. У сучасному нестабільному економічному середовищі підприємство повинно оптимально співвідносити ризики і прибутки, приймати обґрунтовані рішення, запобігати можливим загрозам та забезпечувати досягнення стратегічних цілей.

Складність поняття та широта сутнісних ознак фінансової безпеки зумовила розробку різних підходів до трактування її сутності. Її розглядають як складник економічної безпеки підприємства, як самостійний об'єкт управління, як детермінований рівень фінансового стану, як діяльність з управління ризиками, як рівень збалансованості фінансових показників тощо.

Фінансова безпека підприємства, особливо в умовах глобальної фінансової кризи, повинна плануватись і прогнозуватись. На підприємствах, де діяльність пов'язана з постійними притоками і відтоком грошових коштів, основними індикаторами безпеки є контроль за рухом грошових потоків і їх динамікою з метою інноваційно-інвестиційного та соціально-економічного розвитку підприємства. Основним методом забезпечення ефективного планування грошових потоків і базою контролю за їх динамікою є бюджетування як управління процесами створення, розподілу, використання фінансових ресурсів із метою забезпечення розвитку підприємства та його фінансової безпеки.

Фінансову безпеку підприємства можна розглядати як сукупність кількісних та якісних показників фінансового стану підприємства. Вона визначається забезпеченням фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності підприємства, ефективністю використання наяв-

них фінансових ресурсів, організацією внутрішньогосподарського контролю основних видів звичайної діяльності підприємства, аналізом можливих внутрішніх та зовнішніх загроз економічної безпеки та попередження збитків фінансової безпеки підприємства, якістю менеджменту суб'єкта господарювання [3, с. 124]. Постійне дотримання фінансової безпеки зумовлюється наявним для кожного суб'єкта господарювання завданням: забезпечення стабільності функціонування та досягнення головних стратегічних цілей підприємства.

У теорії та практиці фінансового менеджменту існує значна кількість методів, які застосовуються для визначення рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання. Під час аналізу фахової наукової літератури для визначення рівня фінансової безпеки підприємства нами було виділено декілька підходів (рис. 3).

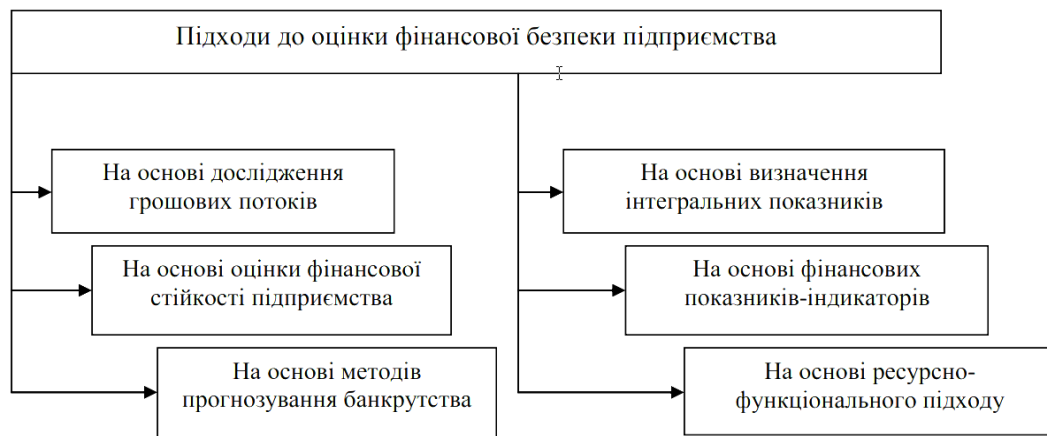

Рис. 3 – Підходи до формування методів оцінки рівня фінансової безпеки підприємства

Джерело: 1, 4–7

У першій групі методів оцінки фінансової безпеки підприємства рекомендується робити висновки на основі дослідження грошових потоків, тобто показників чистого грошового потоку в розрізі видів фінансової та господарської діяльності підприємств, за допомогою встановлених динамічних фінансових показників. Водночас показник чистого грошового потоку є індикатором ефективності господарської діяльності підприємства та характеризує його фінансовий стан. Цей підхід вузький, оскільки не охоплює всіх сфер, що впливають на фінансову безпеку бізнесу.

Друга група методів базується на основі аналізу фінансової стійкості, міра якої визначається на основі достатності оборотних коштів виробничої та збутової діяльності. Його значним недоліком є те, що він враховує лише платоспроможність підприємства і не охоплює багатьох аспектів фінансової діяльності, як-от ділова репутація та прибутковість, що знижує точність фінансової безпеки.

У теорії фінансового менеджменту та антикризового управління зазвичай рекомендується використовувати метод прогнозування банкрутства для аналізу фінансової безпеки підприємств, що формує третю групу методологічного підходу. На нашу думку, наступні три групи підходів є більш доцільними, бо вони охоплюють більше аспектів.

Четвертий підхід оцінки фінансової безпеки пропонується здійснювати за кожним функціональним складником фінансової безпеки, а потім визначити інтегральний показник експертним шляхом.

П'ятий підхід передбачає порівняння фактичних значень показників фінансової безпеки з граничними значеннями індикаторів її рівня. За цим напрямом найвищий рівень фінансової безпеки підприємства досягається за умови, що вся сукупність індикаторів знаходиться в межах порогових значень, а порогове значення кожного з індикаторів досягається не на шкоду іншим і має обґрунтований фінансовий підхід. Цей підхід слід визнати доцільним і виправданим. Водночас використання цього підходу залежить в основному від визначення порогових значень, які залежать від стану зовнішнього середовища, на яке підприємство майже не може впливати, а тільки пристосовуватися до його умов.

Шоста методика, що базується на основі ресурсно-функціонального підходу визначення фінансової безпеки підприємства, виділяє такі складові: бюджетна; грошово-кредитна; валютна; банківська; інвестиційна; фондова; страхова [2, с. 98–103]. Незважаючи на переважну більшість науковців, які вибирають експертний метод під час визначення вагомості окремих функціональних складників безпеки, деякі автори модифікують методику визначення вагомості складників у загальному інтегральному показнику. Це свідчить про те, що єдиної позиції науковців у формуванні методик оцінки фінансової безпеки підприємств не існує.

Висновки. Отже, фінансова безпека підприємства є багатоаспектним та складним поняттям і потребує більш детального вивчення. Проблема розробки єдиного методичного підходу до оцінки фінансової безпеки підприємств залишається невирішеною. Цей факт пояснюється тим, що процес управління фінансовою безпекою підприємства передбачає наявність взаємопов'язаних функціональних елементів та забезпечення процедури підбору, систематизації та вивчення даних про фінансові ресурси, достатній рівень платоспроможності і ліквідності, планування і здійснення фінансово-господарської діяльності підприємства, впровадження різноманітних інновацій на всіх стадіях виробництва товарів чи надання послуг із метою підвищення рівня рентабельності.

Abstract. The presented scientific research is dedicated to revealing the essence of financial security of the enterprise in modern economic conditions. Its content is defined and problems that create obstacles to the positive results of the operation and development of the enterprise are identified. The significance of the role of financial security of the enterprise in the formation of the complex concept of «economic security of the enterprise» is substantiated. It has been proven that the economic security of entrepreneurial activity is a basic component of the micro level, which determines and determines the economic security of regions, industries and the state in general. The author's vision of approaches to understanding the essence of the concept of «security» is formulated.

Keywords: economic security of the enterprise, financial security, enterprise, methodology.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Адонін С. В. Проблеми оцінки економічної безпеки сучасного підприємства. *Економічний простір*. № 148. 2019. С. 106–115.
2. Ахновська І. О., Болгов В. Є. Інформаційна безпека як складова економічної безпеки малого бізнесу. *Матеріали II Всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конфер. «Актуальні проблеми управління соціально-економічними системами» (м. Луцьк, 8 груд. 2016 р.)* / Луцький національний технічний університет. Луцьк. Частина 1. С. 83–85.
3. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні. Методологія оцінки та механізми забезпечення. Київ: КНТЕУ, 2004. 759 с.
4. Дубинська О. С. Визначення рівня фінансово-економічної безпеки на підставі аналізу фінансової звітності підприємства. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2021. № 5. С. 112–122.
5. Меліхова Т. О. Оцінка рівня фінансової безпеки підприємства як основний складник економічної безпеки: узагальнення наявних методичних підходів та критичний аналіз. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2018. № 1(63). С. 87–91.
6. Калмиков О. В. Методи оцінки рівня фінансової безпеки малих підприємств. *Електронний журнал «Ефективна економіка»*. 2015. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4363>
7. Ситник Н. С. Методика оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства: зміст та функціональні складники / Н. С. Ситник, Л. І. Джиговська. *Науковий журнал «Причорноморські економічні студії»* / ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій». Одеса. 2019. № 46(2). С. 65–70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2019_46%282%29__13

УДК 338.242:657

ПОНЯТТЯ І КЛАСИФІКАЦІЯ ДОХОДІВ ТА ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОСНОВА ОРГАНІЗАЦІЇ ЇХ УПРАВЛІННЯ

Ю. Ю. Мусієнко, Л. Л. Гевлич

Анотація. У системі управління поняття доходів і витрат відіграють вирішальну роль, адже напряму впливають на фінансові результати підприємства. Для ефективної організації управління доходами і витратами на підприємстві слід поглиблено вивчити їх сутність та класифікацію. Метою статті є визначення сутності дефініцій «доходи» і «витрати» вітчизняного підприємства та критеріїв їх класифікації з погляду організації ефектив-